

Olan, Olmuş Olan ve Olacak Olan: Erken Modern İspanyol Siyasi Metinlerinde Prudencia

Mehmet Talha Kalkan *

Araştırma Makalesi

* Sorumlu Yazar,

Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri

Fakültesi Tarih Bölümü,

Uşak/TÜRKİYE

mehmettalhakalkan@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1954-5698

Geliş: 28 Mayıs 2024

Kabul: 24 Ocak 2025

Yayın: 10 Şubat 2025

Bu çalışma ön inceleme sürecinde ve yayımlanmadan önce iThenticate ile taranmıştır.

ÖZ

XVI. yüzyılın sonlarına doğru idari, iktisadi, ekonomik, askeri ve toplumsal alanlarda çeşitli sorunlarla karşılaşan İspanyollar hem toplumun hem devletin neden böyle bir sürecin içerisine girmiş olduğunu anlamaya çalışmışlardır. Yaşanan sıkıntılar neticesinde İspanyollar, kendilerinin içerisinde bulunduğu durumu tahlil etmeyi şiar edinen metinler hazırlamış, bu metinler aracılığıyla onlar, idealize edilmiş bir hükümdar algısının ile yönetim anlayışının sınırlarını çizmişlerdir. Hazırlanan bu metinler içerisinde yer alan kavramlardan prudencia (sağduyu), dönemin yazarları tarafından ele alınan hususlardan birini oluşturmuş ve o, ideal bir hükümdarın ve yönetim anlayışının merkezine yerleştirilmiştir. Hatta İspanyollar adına prudencia, bu dönemde yaşanan krizlerin nedenleri arasında sayılan ve "Hristiyan düşmanı ve ateist" olarak etiketlenen Machiavelli'ye karşı önemli bir söylev noktası oluşturmuştur. Dolayısıyla Machiavelli'nin söylemleri nedeniyle zarar gördüğü düşünülen ideal yönetici ve Hristiyan devlet yönetimi kavramlarına karşı prudencia, İspanyolların takip etmeleri gerektiğine inandığı yolun ana unsurlarından biri haline gelmiştir. Prudencia, yalnızca İspanyollar adına toplumun ve devletin eski gücüne kavuşmasına aracılık eden ve onlara çıkış noktası olan bir kavram olarak kalmamış; aynı zamanda, Machiavelli'nin söylemlerine karşı onların muhafaza edilmesini sağlayan bir erdeme dönmüştür. Son kertede işbu çalışma da farklı İspanyol yazarların gözünden prudencianın önemini anlatarak onun kendileri adına ne anlama geldiğini, neleri kapsadığını ve nasıl bir politik bağlama sahip olduğunu göstermeyi hedeflemiştir.

Anahtar Kelimeler: Erken modern dönem, İspanya, sağduyu, Niccolo Machiavelli, devlet çıkarı

Lo Que Es, Lo Que Ha Sido y Lo Que Esta Por Venir: Prudencia in Early Modern Spanish Political Texts

Research Article

* Responsible Author,

PhD., Uşak University Human

and Society

Faculty of Sciences, Department

of History,

Uşak/TURKIYE

mehmettalhakalkan@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1954-5698

Received: 28 May 2024

Accepted: 24 January 2025

Published: 10 February 2025

This paper was checked for plagiarism using iThenticate during the preview process and before publication.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY-NC 4.0) International License

ABSTRACT

Towards the end of the sixteenth century, the Spanish encountered various problems in administrative, economic, military, and social spheres, prompting them to investigate why both society and the state had entered such a turbulent period. In response to these difficulties, the Spanish produced texts aimed at analyzing their predicament, through which they delineated the boundaries of an idealized concept of rulership and governance. Among the key concepts featured in these texts was prudencia (prudence), which became central to discussions of the ideal ruler and governance. For the Spanish, prudencia also served as a significant point of discourse against Machiavelli, who was labeled a "Christian enemy and atheist" and seen as a cause of the crises of the time. Thus, in opposition to Machiavelli's ideas, which were believed to have harmed the notion of the ideal ruler and Christian governance, prudencia emerged as one of the key elements the Spanish believed they should follow. Prudencia was not only regarded as a pathway for the Spanish to restore the strength of their society and state, but it also became a virtue that preserved their values against Machiavelli's influence. Ultimately, this study aims to examine the importance of prudencia through the perspectives of various Spanish authors, exploring what it meant to them, what it encompassed, and its political significance.

Keywords: Early modern period, Spain, prudence, Niccolo Machiavelli, reason of state

Funding: The author has reported that this study received no financial support.

Conflicts of interest: The author declares that there are no potential conflicts of interest.

Peer Review: External, double-blind

Finansman: Herhangi fon veya maddi destek kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız, çift-kör hakemlik.

Atıf - Cite: Kalkan, Mehmet Talha. Olan, Olmuş Olan ve Olacak Olan: Erken Modern İspanyol Siyasi Metinlerinde Prudencia. *History Studies* 17, no. 1 (2025): 34-51.

Giriş

İspanya’da Kral III. Felipe’nin 1621 yılındaki ölümünden sonra tahta çıkan oğlu Prens Felipe’nin gözdesi olan Olivares Dükü Gaspar de Guzman, monarşinin içerisinde bulunduğu durumu bertaraf edebilmek ve krala yol haritası oluşturmak için 1624 yılında gizli bir bildiri hazırlamıştır. *Gran Memorial* olarak bilinen bu bildiride Olivares Dükü, Kral IV. Felipe’nin farklı krallıklardan teşekkül etmiş bir monarşinin değil; bilakis, tüm bu krallıkların Kastilyalılaştırılarak yegâne bir krallığa dönüştürüldüğü bir yapının başında olması gerektiğini vurgulamıştır.¹ Monarşiyi oluşturan tüm krallıkların Kastilya yasalarına tabi olması gerektiğini ifade eden Olivares Dükü, tüm krallıkların Kastilyalılaştırılması ile Kral IV. Felipe’nin “İspanya Kralı” olabileceğinin altını çizmiş ve bu sayede, kral da dünyanın en güçlü hükümdarı olabilme şansına kavuşmuştur.² Olivares Dükü’ne göre Kral IV. Felipe’nin bu şansı yakalayabilmesi ise İspanya’nın ve monarşinin otoritesinin onarılmasına ve prestijinin artmasına bağlı olmuş ve otorite ve daha da önemlisi, *Reputación* (itibar), monarşinin sahip olduğu büyüklüğü gösteren iki büyük unsur olarak ön plana çıkmıştır.³ Öyle ki 1625 yılında kraliyetin hazinesinde yapılacak reformlar için dönemin İspanya hazinesinin başında olan Montecarlos Markisi Juan de Mendoza y Luna’ya “Şüphesiz hazinenin olmaması oldukça önemlidir; ama prestijin olmaması daha ağır basmakta...” diyerek *reputaciónun* ne denli önemli olduğunun altını çizmiştir.⁴ Olivares Dükü Gaspar de Guzman’ın çağdaşı olan ve Fransa Kralı XIII. Louis’nin danışmanlığını ve başbakanlığını yürüten Kardinal Richelieu de İspanyol devlet adamı ile benzer görüşleri paylaşmış, *reputación*; Kral XVIII. Louis Fransa’sının hem dâhilî hem de haricî politikasına yön vermiştir. Kardinal Richelieu, *reputaciónu* “bir hükümdarın ismiyle gerçekleştirebileceğinin ötesinde ordusuyla sahip olamadığı her şeye kavuşabilmesi için bir gereklilik” olarak görmüştür.⁵ Bu nedenle, her iki Avrupalı devlet, çok önem verdikleri *reputaciónu* koruyabilmek ve pekiştirebilmek için çaba sarf etmişler ve ne pahasına olursa olsun onu müdafaa etmek zorunda kalmışlardır.⁶ Nitekim 1630 yılında *reputaciónun* peşinden giden Fransa Kralı XIII. Louis, İtalya’da patlak veren Mantova Krizi neticesinde Savoy topraklarına girerek *reputaciónu* yalnızca savaşta kazanılan bir unsur olarak gören Kardinal Richelieu’nun fikirlerini desteklemiş ve İspanyollar ile uzun soluklu bir savaşın içerisine girmiştir.⁷

Fransa ile İspanya’yı uzun soluklu bir savaş sürecinin içerisine götüren *reputaciónun* öneminin farkına varan yalnızca Olivares Dükü Gaspar de Guzman ve Kardinal Richelieu olmamış, onlardan önce kaleme aldığı *Della Ragion di Stato* adlı eserinde İtalyan Giovanni Botero da halkın desteğini alma noktasında ele aldığı *reputación*dan ziyadesiyle faydalanmıştır. Otorite, şöhret, hayranlık, itibar ve değer gibi kavramlarla yakın ilişki içerisinde olan *reputación*, bir hükümdarın tahta çıkışında en önemli unsur olarak ortaya çıkmış ve hükümdarın diğerlerini yönetebilmesine imkân tanımıştır. Nitekim İmparator Trajan’ın, Vespasianus’un ve Theodosius’un Roma İmparatorluğu’nun başına gelmesinde ve Hugues Capet’in Fransa Krallığı’nda kendi hanedanını kurarak kral olmasında pay sahibi olan *reputación*, hükümdarın mükemmelliği hedeflemesiyle ortaya çıkmış, askerî ve politik manada

¹ John H. Elliott, *La Rebelión de los Catalanes: Un Estudio Sobre la Decadencia de España (1598-1640)*. (Madrid: Siglo XXI, 1982) s. 179.

² Elliott, *La Rebelión de los Catalanes*, s. 179.

³ John H. Elliott, *Richelieu and Olivares*. (Cambridge: Cambridge University Press 1984) s. 54.

⁴ Elliott, *Richelieu and Olivares*, s. 102.

⁵ Elliott, *Richelieu and Olivares*, s. 112.

⁶ Elliott, *Richelieu and Olivares*, s. 112.

⁷ Elliott, *Richelieu and Olivares*, s. 140.

kazanmış olduğu saygınlıkla vücut bulmuştur.⁸ Hükümdarı mükemmelliğe götüren *reputación* ise *valor*(cesaret) ile tüm devletlerin üzerine inşa edilmesi gereken iki kolondan biri olan *prudenzadan* (sağduyu) ileri gelmiş olup *prudenza*, hükümdarın gözü ve akli olarak onun hükmedebilmesine, sorunları ve zorlukları hesaplayabilmesine, plan yapabilmesine ve kararına ve hükmüne incelik kazandırabilmesine olanak sağlamıştır:

"Bir kimsenin herkes tarafından tanınmasına ve üne kavuşmasına zemin hazırlayacak esasen iki şey vardır: bunlar sağduyudan ve mertlikten başkası değildir. Bunlar, her devletin üzerinde yükselmesi gereken iki sütundur. Sağduyu bir hükümdarın gözleri, mertlik ise elleridir. Bir hükümdar, ilki olmadan âmâ bir adama dönüşebileceği gibi ikincisi olmadan ise erksiz bir adama dönüşecektir. Sağduyu yönetene kılavuzluk ederken mertlik onu güçlü kılar. İlki emreder, ikincisi ise bu emri yerine getirir; ilki girişilecek herhangi bir işin zorluklarının farkına varırken ikincisi onların üstünden gelir; ilki plan yaparken ikincisi onu hayata geçirir; ilki hükmü araştırırken ikincisi yüce şahsiyetleri yüreklendirir..."⁹

İtalyan din adamı Giovanni Botero'nun altını çizdiği üzere *prudenza*, erken modern dönem Avrupa'sında ideal bir hükümdarın sahip olması gereken en önemli erdemlerden biri olarak görülmüştür. Keza Botero'dan sonra birçok yazar, *prudenza* ile ideal hükümdar arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermiş, onun ideal bir devlet anlayışı içerisindeki önemini vurgulamıştır. Bilhassa birçokları tarafından Niccolo Machiavelli'ye atfedilen *Ragion di Stato* (Devlet Çıkarı) kavramına karşı gelen Katolik dünyadan bir dizi düşünür, yazar ve din adamı, kaleme almış oldukları eserlerde *prudenzanın* ne kadar önemli olduğunu anlatmaya çalışmış, Botero'nun ortaya koymuş olduğu fikirlere destek vermişlerdir. İşbu çalışmada da başta Giovanni Botero olmak üzere erken modern dönemde Katolik dünyadan çeşitli yazarların *prudenza* ile ilgili görüşleri ele alınacak olup onun, ideal bir hükümdar ile ideal bir devlet anlayışı içerisindeki yeri anlatılacaktır.

1.1. İspanyolların *Prudenciasını* Anlama

"Sağduyu sahibi olan kişi kendini kurtarmıştır..."¹⁰

Prudencia kavramı; Yunanca "düşünmek", "anlamak", "kavramak" ve "sağgörülü olmak" manasına gelen *phronein* fiilinden türeyen *phronesis* kelimesinden ileri gelmiştir.¹¹ Yunan felsefesinde ilk dönemlerde daha ziyade "düşünce" anlamında kullanılan bu kavram zaman içerisinde "iyiyi bulabilmek için ileri sürülen düşünce" manasına kavuşmuş ve ahlaki bir boyut kazanmıştır.¹² Ahlaki bir mahiyet içerisinde ele alınması vasıtasıyla Antik Yunan filozofları, *phronesis* adlı kavramı çok çeşitli anlamlarda kullanmaya başlamış, bu kavram, "sağgörü", "aklıbaşındalık", "akıllılık", "engin düşünme", "pratik bilgelik", "sağduyu", "cesaret" ve "düşünce sağlamlığı" gibi anlamlarda kullanılmıştır.¹³ Doğal olarak bu denli geniş bir manaya karşılık gelen *phronesis* kavramını tek bir kelime veya ifade ile açıklayabilmek çok kolay olmamış ve kelimenin kullanım alanı, kişiye göre değişkenlik göstermiştir. Nitekim *phronesis* kavramını Latince kullanıyan ilk isimlerden biri olan Romalı yazar Cicero da benzer bir

⁸ Giovanni Botero, *Diez Libros de La Razón de Estado*. (Madrid: Luys Sanchez, 1593) 1.Kitap/8. Başlık.

⁹ Botero, *La Razón de Estado*, 2.Kitap/1. Başlık.

¹⁰ Cristóbal Pérez de Herrera, *Proverbios Morales y Consejos Christianos Muy Provechosos Para Concierto y Espejo de Vida*. (Madrid: Los Herederos de Francisco del Hierro, 1733) s. 77.

¹¹ Tufan Çötök, "Aristoteles Etiğinin Kurucu Erdemi Olarak *Phronesis*" (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011) s. 14.

¹² Çötök, *Aristoteles Etiğinin Kurucu Erdemi Olarak *Phronesis**, s. 14.

¹³ Çötök, *Aristoteles Etiğinin Kurucu Erdemi Olarak *Phronesis**, s. 19.

yaklaşım sergilemiş, "önceden görme", "tanışıklık", "öngörü", "akıl" ve "tedbirli davranma" gibi karşılıkları olan *prudentia* kelimesini kullanmaya başlamıştır.¹⁴ Açık bir şekilde *prudentia*, Romalılar tarafından farklı anlamlarda kullanılmış ve hatta daha farklı manalar da kazanmıştır. Nitekim Latin dillerine *prudenza*, *prudencia* ve *prudence* olarak geçen ve ahlaki manada "bir işin sonucunu kestirme", "öngörülü olma", "iyiyi kötüden ayırma", "bir durumun sonuçlarını kestirme ve hesaplama" gibi anlamlarda yararlanan *prudentia*; İngilizceye de Fransızcanın etkisiyle *prudence* olarak geçmiş ve bu kavram, İngilizcede daha ziyade "tutumluluk" manasına gelmiştir.¹⁵ Batı dillerindeki bu geniş ve zengin kullanım alanı *prudentia* kavramının Türkçeye çevirisini zorlaştırmış ve "basiret", "feraset", "ihtiyatlılık", "sağduyulu olma", "zekâ" ve "aklıbaşındalık" gibi kelimeler, bu kavramın Türkçedeki karşılıkları arasında yer almıştır. Kahir ekseriyetle Erken modern dönemdeki İspanyol kaynakları üzerinden hazırlanmış bu çalışmada ise *prudencia* kavramı "sağduyu" karşılığı üzerinden değerlendirilmiştir. Erken modern dönemde İspanya'da devlet adamlarının ve hükümdarların sahip olması gereken iki temel erdemden biri sayılan *prudencia*; çoğunlukla "iyiyi kötüden ayırabilme bilgisi ve bu ayrımı yapabilme yetisi" manasında kullanılmış ve bu bağlamda, bu kullanıma en yakın anlamı kazandırabilecek kelimenin "sağduyu" olduğu düşünülmüştür.

Antik Yunan ve Antik Roma dönemlerinden sonra *prudencia* kavramı hakkında fikir ortaya koyan ilk isimlerden biri olan Aziz Agustinus için mezkûr kavram, mutlu bir yaşamın anahtarı konumundaki Tanrı'ya duyulan sevginin bir parçasıdır.¹⁶ Tanrı'ya duyulan sevgiyi insanoğlunun sahip olduğu en büyük erdem olarak düşünen Aziz Agustinus, bu erdemın 4 farklı alt erdem tarafından oluştuğunu ve *prudential*ın da bu sürecin önemli bir bileşeni olduğunu ifade etmiştir.¹⁷ "İnsanı Tanrı'ya götürecektir veya kişinin kendisini O'ndan uzaklaştıracak şeylerin arasında ayırım yapabilme yetisi ve iyiyi, kötüyü ve nötr olanı belirleyebilme bilgisi" olarak tarif edilen *prudentia*; kişinin kendisine engel olanı ve yardımcı olanı öngörebildiği ve istenen ile kaçınılması gereken arasındaki idrakin ortaya çıktığı bir süreçten ileri gelmiştir.¹⁸ Bu süreç ise insanın etrafında olan şeyler hakkındaki bilgisinden mühlhem hafızaya, onun etrafındaki şeyleri gözlemleyerek elde etmiş olduğu yeni bilgilerden müteşekkil zekâyâ ve elde edilen bilgilerin ışığında herhangi bir şey gerçekleşmeden evvel harekete geçebilmesine yönelik olan öngörüye dayanmıştır.¹⁹ Dolayısıyla, insanoğlu sahip olduğu *prudentia* ile kendi hayatındaki isteneni ve istenmeyeni belirleyerek Tanrı'ya duyduğu sevgi doğrultusunda kendisini belirli bir noktada konumlandırmıştır. Diğer bir deyişle, *prudentia*; insan ile Tanrı ilişkisini düzenleyen ilahi bir erdem olarak Hristiyanlık anlayışının temel unsurlarından biri haline gelmiş olup metanet, adalet ve ölçülülük ile dört ilahi erdem arasında yer alarak ilerleyen zamanlarda Hristiyan felsefesinde *virtutes cardinales* olarak adlandırılan, Hristiyan ahlakının ve etiğinin esasını oluşturan kurucu erdemleri oluşturmuştur. *Virtutes Cardinales* olarak bilinen anlayışın Hristiyan dünyasında tam teşekküllü bir hal alması ise Aziz Aquinolu Tommaso ile olmuş ve o, insanın davranışlarını, duygularını ve düşüncelerini belirlemesi hususunda *prudentia*, metanet, adalet ve ölçülülük gibi erdemlerin temel teşkil ettiğini beyan etmiştir. Hatta birçok noktada davranışların ve

¹⁴ Çötök, *Aristoteles Etiğinin Kurucu Erdemi Olarak Phronesis*, s. 21.

¹⁵ Çötök, *Aristoteles Etiğinin Kurucu Erdemi Olarak Phronesis*, s. 22.

¹⁶ Aziz Agustinus, *Nicene and Post-Nicene Fathers: First Series, Volume IV St. Augustine: The Writings Against the Manichaeans, and Against the Donatists*. Düzenleyen Philip Schaff, (New York: Cosimo, 2007), Kısım: 15.

¹⁷ Aziz Agustinus, *The Writings Against the Manichaeans, and Against the Donatists*, Kısım: 15.

¹⁸ Aziz Agustinus, *Responses to Miscellaneous Questions*. (New York: New City Press, 2008) Soru: 31, 61.

¹⁹ Aziz Agustinus, *Responses to Miscellaneous Questions*, Soru: 31.

duyguların önüne geçebilecek tutkuların bu yolla dizginlenebileceğini ifade etmiş olan Aziz Aquinolu Tommaso, onların diğer erdemler ile karşılaştırıldığında bu erdemlerin açık bir şekilde diğerlerinden daha kapsayıcı ve belirleyici bir mahiyette olduklarını da vurgulamıştır.²⁰ Doğal olarak *virtutes cardinales* olarak belirlenen bu erdemlerin diğerlerine göre daha üst bir noktada konumlanması ve farklı bir isme sahip olması gerekmiştir. *Virtutes Cardinales* arasında ise hem ahlaki hem de akılcı olan yegâne erdem olan *prudencia* da tüm erdemlerin en önemlisi olup diğerlerinden farklı bir noktada konumlanmıştır.²¹ Erdemi hem sahibi hem de sahibinin yaptığı işi iyi kılmaya yarayan bir husus olarak tanımlayan Aquinolu Aziz Tommaso, *prudencia*yı da geçmişin ve şu anın değerlendirmesini kıyaslama yaparak geleceğe dair bilgi elde etme, olabildiğince geniş bir bakış açısıyla ve uzaktan bakarak olayları net bir şekilde tahlil etme ve onlar üzerinden kesinliği olmayan olaylara dair hazırlık yapma süreci olarak görmüş ve ona göre, bu kavram, tümüyle eylemlere yönelik olarak yapılan pratik bir akıldan ileri gelmiştir.²² *Prudencia* erdeminin sağlamış olduğu pratik akıl ise insana olayla alakalı evrensel ve genel geçer bilgiler sunmuş ve bu bilgiler, her bir olayın kendi iç dinamiğinde yer alan özel gerekçeler ile birleşerek hem aklın hem de ahlakın birleştiği yegâne erdem haline gelmiştir.²³ Bu nedenle, *prudencia*; diğer erdemlerden farklı bir karaktere sahip olarak hem özel bir erdem olma imkânı yakalamış hem de diğerlerinden üstte bir noktada yer almıştır.²⁴ Diğer bir deyişle, insanoğlunun sahip olması gereken en gerekli erdem olan *prudencia*, iyi bir hayatın sürdürülebilmesi için elzem bir hüviyetten mülhem olup insanların iyi eylemlerde bulunmalarına, bu eylemlerin temelinde iyi bir amaç ve niyet gütmelerine ve onları iyi bir şekilde yapmalarına imkân tanımış ve diğer erdemlerin önüne geçmiştir.²⁵

1611 yılında hazırlamış olduğu *Tesoro de la Lengua Castellana*, o Española adlı İspanyolca sözlük içerisinde *prudencia* kelimesine yer veren Sebastian de Covarrubias da Aziz Aquinolu Tommaso'nun *virtutes cardinales* tanımını kullanmış ve mezkûr kavramı bu bağlamda değerlendirmiştir.²⁶ İspanyol yazara göre *prudencia* erdemine sahip olan kişi *prudente*(sağduyulu) olarak görülmüş ve bu kelime, "her şeyi etraflıca düşünen, iyi bir algılamaya ve öngörüye sahip" ve "bilgin" manalarını karşılamıştır.²⁷ Hatta *prudencia*nın Latinlerin ilk kralı olarak gördükleri Janus'ta vücut bulduğunu söyleyen Covarrubias, onun iki yüzünün bulunduğunu söylemiş ve iki yüzünün bir tarafının geçmişe dair olayları, diğerinin de gelecekte gerçekleşebilecek olanları dikkate aldığını söylemiştir.²⁸ Janus'un iki yüzü devleti daha iyi yönetebilmesine imkân tanımış ve Covarrubias, tüm hükümdarların bu şekilde iki yüzlerinin bulunması gerektiğini vurgulamıştır.²⁹ Doğal olarak *prudente* bir hükümdar, geçmişten alacağı tecrübeleri gelecekte olabilecek olaylar üzerinden değerlendirme fırsatını yakalamış ve Covarrubias'ın bahsettiği yönetim anlayışını ortaya koymuştur. Covarrubias'tan bir süre önce *Tractado del Consejo y de los Consieros de los Principes* adlı bir eser yazan Bartolome Felipe de benzer bir yaklaşım ortaya koyarak onu desteklemiş ve ideal bir hükümdarın geçmişte yaşanmış olayları dikkate alması ve gelecekte olabilecek

²⁰ Aquinolu Tommaso, *Summa Theologica*. (New York: Benziger Bros, 1947) Kitap:1/ Kısım:61/Soru:1/Mesele:1.

²¹ Aquinolu Tommaso, *Summa Theologica*, Kitap:1/ Kısım:61/Soru:1/Mesele:2.

²² Aquinolu Tommaso, *Summa Theologica*, Kitap:2/ Kısım:2/Soru:47/Mesele:1.

²³ Aquinolu Tommaso, *Summa Theologica*, Kitap:2/ Kısım:2/Soru:47/Mesele:1.

²⁴ Aquinolu Tommaso, *Summa Theologica*, Kitap:2/ Kısım:2/Soru:47/Mesele:5.

²⁵ Aquinolu Tommaso, *Summa Theologica*, Kitap:1/ Kısım:2/Soru:57/Mesele:5.

²⁶ Sebastian de Covarrubias, *Tesoro de la Lengua Castellana o Española*, C.II, Melchor Sanchez, Madrid 1673, s. 150.

²⁷ Covarrubias, *Tesoro de la Lengua Castellana o Española*, s. 150.

²⁸ Covarrubias, *Tesoro de la Lengua Castellana o Española*, s. 150.

²⁹ Covarrubias, *Tesoro de la Lengua Castellana o Española*, s. 150.

olanları da hesaba katması gerektiğini ifade etmiştir.³⁰ Felipe'ye göre, sağduyulu olanlar; yapılması gerekenleri etrafıyla istişare eden ve girişilecek işleri etrafıca düşünen kişilerdir. İstişare etme ve etrafıca düşünme devlet yönetimi için oldukça önemlidir; zira Felipe'ye göre çok düşünenler, krallıkları adına daha faydalı adımlar atma şansı yakalamışlardır.³¹ Bu nedenle, *prudente* olmak isteyen her bir devlet adamı ve hükümdar, geçmişte olan olaylar hakkında fikir sahibi olarak tecrübe kazanmalı, gelecekte olabilecekleri ise hesaba katarak onların neden olabilecekleri durumlar hakkında öngörüye sahip olmalıdır. Devlet adamının ve hükümdarın geçmişi ve geleceği düşünerek hareket etmesi onların içinde buldukları zamanı yoluna koymasına yardımcı olmuş ve geçmişin akılda tutulmasıyla geleceğe dair daha uygun adımlar atma imkânını doğurmuştur.³² Bu nedenle, *prudencia*; tüm erdemlerin başı olarak hükümdarlara kılavuzluk etmiştir.³³ *Prudencia* olmadan kimsenin doğru bir şekilde tavsiyede bulunamayacağını vurgulayan Felipe, gerçekleştirilmesi gereken işler arasında en iyisinin ve en faydalısının belirlenerek barış ve savaş zamanlarında en doğru adımların atılması ve danışılan veya girişilen bir işin salimen yapılabilmesi adına gerekli yolların belirlenmesi hususunda onu en mükemmel ve en güvenli yöntem olarak belirlemiştir.³⁴ Juan de Santa Maria da Felipe Bartolomeo'nun ortaya koymuş olduğu *prudencia* tanımına destek vermiş ve bu erdemin kralların devletlerini Tanrı'yı gücendirmeden yönetebilmelerini sağlamak adına tevdi edildiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla birçok erdemin aksine doğrudan Tanrı'dan geldiği ve ilahi bir mahiyete sahip olduğu düşünülen bu erdem, Hazreti Süleyman'a da verilmiş ve onun bu özelliği, kendisini diğerlerinden ayırmıştır.³⁵ *Prudencia*; *entendimiento* (anlayış) ve saber (bilme) ile ideal bir kralın sahip olabileceği üç iyi karakteristik özellik içerisinde yer almış ve bilinen en etkin isimlerin azamet ve görkem kazanmasına etki etmiştir.³⁶ Juan de Santa Maria'ya göre, *prudencia* vasıtasıyla devlet adamının veya hükümdarın azamet kazanmasının altında yatan neden ise çevresine danışması ve bilenlerin aracılığıyla onun daha fazla bilgi sahibi olmasından ileri gelmiştir.³⁷ Nitekim Juan de Santa Maria; "akıllı bir insan bilmediğini sormalı, çünkü o, bilmediği bir konuda hata yapmaya meyillidir", diyerek *prudencia*'nın önemini altını çizmiştir.³⁸ Bilmediği konularda istişare yapan ve etrafındaki bilgili ve arif insanlardan faydalanan hükümdar da gücünün sınırlarını görerek devlet yönetimi noktasında Tanrı'yı gücendirebilecek her türlü hareketi bertaraf etme şansı yakalamıştır. Hatta *prudencia*'yı Lübnan Kulesi'ne benzeten Juan de Santa Maria'ya göre; mezkûr yapı vasıtasıyla nasıl bir hükümdar, gözetleme yapma, hırsızları ve düşmanları tanıma ve Şam'a gidenlerin rotalarını görme fırsatı yakalamışsa *prudente* olan bir hükümdar da herkesi ve her şeyi bilerek hareket etme imkânı bulmuştur.³⁹ Juan de Santa Maria'nın Lübnan Kulesi olarak gördüğü *prudencia*, hükümdarın her türlü olayı görebilmesine ve anlayabilmesine zemin hazırladığından onun *fortunadan* (talih) faydalanmasına gerek kalmamıştır. Çoğunlukla etrafında gerçekleşmiş olan olayları ve içerisinde bulunduğu durumları yeterince anlamayan hükümdarların *fortunaya* ihtiyaç duyduğunu söyleyen Juan

³⁰ Bartolome Felipe, *Tratado del Consejo y de Los Consejeros de Los Principes*, Casa de Antonio de Mariz, Coimbra 1584, s. 6, 20.

³¹ Felipe, *Tratado del Consejo* s. 20.

³² Felipe, *Tratado del Consejo*, s. 21.

³³ Felipe, *Tratado del Consejo*, s. 21.

³⁴ Felipe, *Tratado del Consejo*, s. 21.

³⁵ Juan de Santa Maria, *Tratado de Republica y Policia Christiana*, Sebastian de Cormellas, Barselona 1616, s.6.

³⁶ Santa Maria, *Tratado de Republica y Policia Christiana*, ss. 27-28.

³⁷ Santa Maria, *Tratado de Republica y Policia Christiana*, s. 28.

³⁸ Santa Maria, *Tratado de Republica y Policia Christiana*, s. 28.

³⁹ Santa Maria, *Tratado de Republica y Policia Christiana*, s. 131.

de Santa Maria, onların sahip oldukları dikkatsizlik nedeniyle devletlerini iyi yönetemeyeceklerini söylemiştir. Bu nedenle, tümüyle geçmişteki olaylardan ileri gelen tarih ve insanların duyduklarından, gördüklerinden ve okuduklarından kaynaklanan deneyimden ileri gelen *prudencia*, hükümdarın devletini iyi bir şekilde yönetebilmesini sağlamıştır.⁴⁰ Bazı noktalarda ise *prudencia*, tek başına yeterli olmamış ve onun mükemmelleşmesi hükümdarın ferasetine bağlı olmuştur; zira sarıh, temiz ve saf bir niyeti olmayan insanlar, bu erdemi kendi çıkarları için kullanarak kurnazlığa dönüştürmüş ve başkalarını kandırarak tahtlarını muhafaza etmeye çalışmışlardır.⁴¹ Doğal olarak kötü bir niyete sahip olan *prudente* bir hükümdar, kendi çıkarını düşünerek sahip olduğu erdemi de kötü bir şekilde kullanmış ve bedhah ve kurnaz bir kişiliğe bürünmüştür.⁴² *Astucia* (kurnazlık) ile *prudencia* arasındaki benzerliğin altını çizen diğer bir isim de Vicente Mut olmuş, İspanyol yazar, zaman zaman bu iki kavramın birbirine karıştığını ifade etmiştir.⁴³ Vicente Mut; *astucianın* her zaman *prudencianın* ezeli bir rakibi olduğunun ve bazı durumlarda *astucianın* *prudencia* olarak görüldüğünün altını çizmiştir.⁴⁴ *Astucia* ile *prudencia* arasındaki farkın hükümdarın yaptıklarıyla anlaşılabilirliğini söyleyen Mut, kişinin neyi düşündüğünün veya hangi niyetle hareket etmiş olduğunun herhangi bir ehemmiyet teşkil etmediğini vurgulamıştır.⁴⁵ Dolayısıyla, *astucia* sahibi insanların *prudencia* sahibi olanlardan farkı onların yapmış oldukları tuzaklardan ileri gelmiş ve onlar, yapmış oldukları tuzaklar vasıtasıyla sahip oldukları kötü niyetlerini gerçekleştirme ve *prudente* olanlardan ayrılma şansı yakalamışlardır. Bu nedenle, *prudencia* sahibi olan hükümdarlar her zaman faydalı, doğru ve uygun olanın peşinden gitmeli ve en doğru olan yolu belirlemelidir.⁴⁶ Bu yolun sonunda ise hükümdar, bilge bir lider olarak devletini muhafaza edebilmesi ve daha da önemlisi, barış zamanında tebaasını bir arada tutabilmesi ve her türlü iç ve dış tehdidi bertaraf edebilmesine katkı sağlayacak şöhret sahibi olma fırsatı yakalamıştır.⁴⁷ Hükümdarın devletini iyi bir şekilde yönetebilmesi ve halkını dış tehlikelerden koruyabilmesi adına önemli bir yere sahip olan *prudencia*, tüm zenginliğini gençliğinde elde eden yaşlılar gibi zamanla elde edilen bir erdem olmuştur.⁴⁸ Boşa geçen bir gençlik, nefret edilen bir yaşlılık nedeni olacağından *prudencia* da belirli bir süre sonucunda elde edilen bir erdem olmuş ve hükümdarın tümüyle çevresine danışıp hareket etmesinden ve tecrübe kazanmasından ileri gelmiştir.⁴⁹ Dolayısıyla Mut'a göre, *prudencia*; bir hükümdarın her şeyi elde etmesi için en kesin yol olup zamanla işbirliğine giderek içinde bulunan zaman ile geleceği bağlayabilme ve bu sayede, tüm diğer erdemlerin üzerinde bir konumda bulunma imkânı bulmuştur.⁵⁰

Vicente Mut gibi İspanyol din adamı Pedro de Ribadeneira da *prudencianın* diğer erdemlerden üstün bir noktada bulunduğunu söylemiştir. Diğer tüm erdemlerin belirleyicisi olarak gördüğü *prudenciayı* hayatın bilimi olarak değerlendiren Pedro de Ribadeneira, Menandros ve Platon gibi antik dönem yazarlarının fikirlerini temel alarak *prudencianın* neden

⁴⁰ Santa Maria, *Tratado de Republica y Policia Christiana*, s. 145.

⁴¹ Santa Maria, *Tratado de Republica y Policia Christiana*, s. 145.

⁴² Santa Maria, *Tratado de Republica y Policia Christiana*, s. 155.

⁴³ Vicente Mut, *El Principe en la Guerra y en la Paz*, Juan Sanchez, Madrid 1640, s. 91.

⁴⁴ Mut, *El Principe en la Guerra y en la Paz*, s. 91.

⁴⁵ Mut, *El Principe en la Guerra y en la Paz*, s. 27.

⁴⁶ Mut, *El Principe en la Guerra y en la Paz*, s. 195.

⁴⁷ Mut, *El Principe en la Guerra y en la Paz*, s. 67.

⁴⁸ Mut, *El Principe en la Guerra y en la Paz*, s. 5.

⁴⁹ Mut, *El Principe en la Guerra y en la Paz*, ss. 5, 36-37.

⁵⁰ Mut, *El Principe en la Guerra y en la Paz*, s. 195.

devlet adamları ve krallıklar için önemli bir yere sahip olduğunu anlamaya çalışmıştır.⁵¹ Hayattaki her şeyin ve hakikatin *prudenciayı* işaret ettiği göz önüne alındığında *prudente* olmayan bir hükümdarın, Tanrı tarafından kendisine verilen devleti iyi bir şekilde yönetemeyeceği düşüncesi ileri sürülebilir. Roma hükümdarı Trajan'ın hayatını yazan Aurelius Victor'un da bunu teyit ettiğinin altını çizen Pedro de Ribadeneira, Hazreti Süleyman'ın da Allah'ı razı ederek kendisine *prudencia* bahşetmesini istediğini söylemiştir.⁵² Öyle ki kendisine emanet edilen devleti yönetebilmek için Hazreti Süleyman, Hristiyanlık temelli ve tümüyle ilahi hakiki bilgiyi ve dirayeti istemiş ve bunlar, kendisinin sahip olduğu *prudencianın* temelini oluşturmuştur. Bu durumun yalnızca Hazreti Süleyman ile sınırlı kalmayıp Hazreti Davut ve Yehoşafat'ta da görüldüğü düşünüldüğünde tüm hükümdarların *prudente* olması bir zorunluluk haline gelmiştir.⁵³ Doğal olarak hükümdarların bu durumu görebilmesi için tarih okumaları gerekmiş ve tarih bilme, *prudencianın* en büyük öğretmeni olmuştur.⁵⁴ Hükümdarın kendi ülkesinde daha önce yaşamış olan yöneticilerin ve kralların dönemlerini bilmesi, halklarını ve devletlerini nasıl koruduklarına dair bilgi sahibi olması, felaketlerin ve sorunların nasıl ortaya çıktığını ve çözüldüğünü anlaması ve geçmişte devletlerin nasıl yıkıldığına tanıklık etmesi, onun *prudencia* adlı erdeme giden yolunu oluşturmuştur.⁵⁵ Pedro de Ribadeneira'nın *prudencia* ile tarih öğrenimi arasında kurmuş olduğu ilişkiye benzer bir söylem de İspanyol devlet adamlarına ve hükümdarlarına yardımcı olabilmek için Katolik Fernando'yu anlatarak onun rol model olarak görülmesini sağlamayı amaçlayan Baltasar Gracián'dan gelmiştir. Tümüyle geçmişte yaşayan hükümdarların sahip olduğu farklı özellikleri ele alan Baltasar Gracián, *prudenciayı* da tarihten aldığı örnekler ve kişiler üzerinden değerlendirmiş ve dünyadaki tüm devletlerin onun vasıtasıyla kurulduğunu ifade etmiştir.⁵⁶ *Prudencianın* yalnızca devletlerin kurulması noktasında rol oynamadığını savunan İspanyol yazar, aynı zamanda, onun, devletin kurmaya çalıştığı politik yapısına da şekil verdiğini ileri sürmüştür.⁵⁷ Devletlerin ilerlemesini ve büyümesini sağlayan valor ile *prudencia*, hükümdarların ülkelerini başarılı bir şekilde yönetmelerine ve söz konusu yapının uyum içerisinde işlemeye devam etmesine yardımcı olmuştur.⁵⁸ Valorun gençlik zamanını, *prudencianın* ise yaşlılık zamanını temsil ettiğini söyleyen Baltasar Gracián, bu erdemin genci yaşlı, yaşlıyı da genç yaptığını vurgulamıştır.⁵⁹ Hatta, anlayışlı, kurnaz, dikkatli ve bilge olan ve bu özellikleriyle tüm İspanyol hükümdarlara örnek olması gereken Katolik Fernando'nun tüm bu özellikleri, *prudente* olmasıyla mana kazanmış ve o, tüm ihsanın başını oluşturmuştur.⁶⁰ Dolayısıyla, *prudencia*; Katolik Fernando'yu, sahip olduğu iyi özellikleriyle tüm İspanyollara yol gösteren ve örnek olması gereken bir kişiye dönüştüren temel unsurdur. Öte yandan, Baltasar Gracián; başka bir eserinde ise *prudencia* kavramını müstakil olarak ele almış ve ideal bir hükümdarın *prudenciadan* nasıl faydalanması gerektiğini çeşitli yollarla göstermeye çalışmıştır. *Arte de Prudencia* adını vermiş olduğu eserinde Baltasar Gracián, bilmenin ve cüret edebilmenin insanı ölümsüz yapan iki temel unsur olduğunu vurgulayarak hükümdarın sahip olduğu bilgi derinliğinin kendisinin yapabileceği gücünü artırdığına

⁵¹ Pedro de Ribadeneira, *Obras del padre Pedro de Ribadeneira*, Luis Sanchez, Madrid 1605, Kitap: II/ Kısım: XXIII.

⁵² Ribadeneira, *Obras del padre Pedro de Ribadeneira*, Kitap: II/ Kısım: XXIII.

⁵³ Ribadeneira, *Obras del padre Pedro de Ribadeneira*, Kitap: II/ Kısım: XXIII.

⁵⁴ Ribadeneira, *Obras del padre Pedro de Ribadeneira*, Kitap: II/ Kısım: XXIII.

⁵⁵ Ribadeneira, *Obras del padre Pedro de Ribadeneira*, Kitap: II/ Kısım: XXIII.

⁵⁶ Baltasar Gracián, *Obras de Lorenzo Gracian*, Maria Angela Marti y Galí, Barcelona 1757, ss. 416-417.

⁵⁷ Gracián, *Obras de Lorenzo Gracian*, s. 417.

⁵⁸ Gracián, *Obras de Lorenzo Gracian*, s. 431.

⁵⁹ Gracián, *Obras de Lorenzo Gracian*, s. 431.

⁶⁰ Gracián, *Obras de Lorenzo Gracian*, ss. 416-431.

değirmiştir.⁶¹ Etrafındakilerden haberdar olmayan kişinin karanlık içerisinde kaldığını ve kendisini gözden ve yardım elinden mahrum bıraktığını ifade eden Baltasar Gracián, insanların bu şekilde doğmadığını ve erdemleri zamanla kazandığını da beyan etmiştir.⁶² Nihayetinde *prudencianın* temeline düşüncüyü ve düşünmeyi koyan İspanyol yazar, kişinin iyi bir anlayıcı olmasını, iyi tercihlerde bulunarak en iyisini seçmesini ve çok fazla düşünerek kendinden emin bir şekilde hareket edebilmesini bu hususa bağlamıştır.⁶³ Hatta dünyadaki en emin kişiler, en fazla düşünenlerden ileri gelmiş ve anlayış, sonsuzluğu beraberinde getirmiştir; zira dünyanın en pahalı madenlerinin en derin yerlerden çıkması gibi en fazla düşünen de büyük işlerin altına imza atabilme gücüne ve işlerin yolunda gidebilmesi adına belirli bir anlayışa sahip olmuştur.⁶⁴ Bu bağlamda da bilme sanatı, hükümdarın en iyi ve ideal görülenleri başarabilmesine ve *reputación* sahibi olarak elindekileri koruyabilmesine yardımcı olmuştur.⁶⁵ Bilme ise yalnızca yaşın ilerlemesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan tecrübeden ileri gelmiş, çoğu zaman *prudencia*ya ihtiyaç duyan Hazreti Musa'nın yaşlılardan oluşturduğu 70 kişilik bir bilge grubu da bunu desteklemiştir.⁶⁶ Açık bir şekilde bilmenin, *prudencianın* evladı olan yaşlılıkla büyüyen bir husus olduğu ifade edilebilir.⁶⁷

Baltasar Gracián gibi Juan Pablo Martir Rizo da kaleme almış olduğu *Norte de Principes* adlı eserde *prudencia* kavramını ele alarak onunla alakalı açıklamalarda bulunmuştur. Esasen bir vücudun veya ruhun *prudencia* sahibi olmasıyla kötülüğün ortadan kaldırılabileceğini ve iyi olanın korunmasıyla tüm meselelerin çözülebileceğini ifade etmiştir.⁶⁸ Dolayısıyla hükümdar için *prudencia*, devletin mükemmelleşmesine zemin hazırlamış ve *astuciadan* kayda değer bir şekilde uzaklaşarak kendisinin hayırlı işlerde bulunmasına ve inanç, adalet ve merhamet gibi özelliklerini kullanabilmesine katkı sağlamıştır.⁶⁹ Eserinde *prudencia* kavramına özel bir ihtimam gösteren Rizo, onun iyi ve hayırlı adımların atılmasında pusula olduğunu, ruhun mantıksal yönünü oluşturduğunu, gücün ve erdem birleşmesine etki ettiğini ve detaylı bir şekilde düşünüp ölçülü ve akla yatkın adımlar atılmasına aracılık ettiğini ifade etmiştir.⁷⁰ Bu nedenle, Juan Pablo Martir Rizo; tüm hareketlerin ve eylemlerin kılavuzunun *prudencia* olması gerektiğinin altını çizerek bu erdem vasıtasıyla hükümdarın iyi olanı seçebilme, güçleri değerlendirebilme, durumları tahlil edebilme, kazalara ve sorunlara göre niyetleri anlayabilme, tasarlanana önden görebilme, olayların çıkış noktalarını saptayabilme gibi özellikler kazandığının altını çizmiştir.⁷¹ Don Diego de Tobar da İspanyol yazar Juan Pablo Martir Rizo'ya destek vermiş ve *prudencia* vasıtasıyla hükümdarların diğerlerinden farklı bir yerde konumlandığını ve diğerlerini yönettiğini vurgulamıştır.⁷² Hatta insan ilişkilerini faydalı kılarak tebaasını bir ve emin hale getiren prudente bir hükümdar, sahip olduğu erdem vasıtasıyla onların hareketlerine yön vermiş, diğer erdemlerin faydalı işlere dönüşmesine zemin hazırlamış, kendisinin karışıklık anında zararlıyı faydalı olandan ayırt edebilmesinin

⁶¹ Baltasar Gracián, *Oracula Manual y Arte de Prudencia*, Gerónimo y Juan Baptista Verdussen, Anvers 1669, s. 373.

⁶² Gracián, *Oracula Manual y Arte de Prudencia*, s. 374.

⁶³ Gracián, *Oracula Manual y Arte de Prudencia*, ss. 378, 382-383.

⁶⁴ Gracián, *Oracula Manual y Arte de Prudencia*, s. 374.

⁶⁵ Gracián, *Oracula Manual y Arte de Prudencia*, s. 387.

⁶⁶ Don Lorenzo Ramirez de Prado, *Consejo i Consejero de Principes*, Luis Sanchez, Madrid 1617, Bölüm: V.

⁶⁷ Prado, *Consejo i Consejero de Principes*, Bölüm:V; Herrera, *Proverbios Morales y Consejos Christianos Muy Provechosos*, s. 285.

⁶⁸ Juan Pablo Martir Rizo, *Norte de Principes*, Diego Flamenco, Madrid 1626, Kısım: I.

⁶⁹ Rizo, *Norte de Principes*, Kısım: V.

⁷⁰ Rizo, *Norte de Principes*, Kısım: XIV.

⁷¹ Rizo, *Norte de Principes*, Kısım: XIX.

⁷² Diego de Tovar Valderrama Valderrama, *Instituciones Politicas*, Catalina de Barrio y Angulo, s. 99.

önünü açmış ve geleceğe yönelik kapsamlı bir anlayışın temellerini atmıştır.⁷³ Daha da önemlisi, bu kavram, beşerî bilginin ana kaynağı olan anlayışta kendini göstererek belirsiz, karanlık, ayrıntılı ve çelişkili durumların rahatlıkla bertaraf edilmesine ve yönetim sanatının yegâne kurallarının oluşturulmasına yardımcı olmuştur.⁷⁴

İspanyol din adamı Claudio Clemente de *prudencia* kavramını Floransalı yazar Niccolo Machiavelli üzerinden ele alarak onu, mükemmel bir hükümdarın en önemli özelliklerinden biri olarak görmüştür. *Machiavelistica Prudencia* (Makyavelist Sağduyu) adını verdiği, tümüyle kurnazlık ve ahlaksız bir sağduyu üzerine şekillenen kavramı eleştiren Clemente, işbu kavramın tüm devletler için yanlış bir örnek teşkil ettiğini ve tüm hilekâr ve yalancı devlet yöneticilerine mihmandarlık yaptığını vurgulamıştır.⁷⁵ Tüm Hristiyan hükümdarların Machiavelli'ye ait olan düşünceleri bilmesi gerektiğini de savunan İspanyol din adamı, Floransalı yazarın genellikle hileleri ön plana koyduğunu ve kötülüğün üzerindeki sınırları kaldırdığını da söylemiştir.⁷⁶ Bu nedenle, hükümdar; kendisine verilen en önemli özelliklerin başında gelen *prudenciayı* anlayarak hareket etmelidir. Billhassa İspanya Kralı da *prudenciadan* faydalanarak iyiyi kötüden ayırmalı ve en büyük düşmanının Machiavelli ve onun düşünceleri olduğunu unutmamalıdır.⁷⁷ İdeal bir Hristiyan hükümdarın tümüyle iyiyi düşünerek hareket etmesi gerektiğini söyleyen ve bunun ideal yolunu *prudencia* olarak gören Fernando Castro da bu erdemin danışma, seçme ve yerine getirme aşamalarından teşekkül eden bir yapısının olduğunu beyan etmiştir. *Prudencia* adlı erdemin bilim ile benzerlik gösterdiğini ileri süren Castro için bu kavram, insanların ilahi şeyleri düşünmesi, tanınması ve araması adına hayati bir role sahip olmuştur. *Prudencia* kelimesinin Latince "el işiyle bir şeyi yapma sanatı" manasındaki "facere" ile "insanın anlayışından doğan" anlamındaki "agere" fiillerinden ileri geldiğini söyleyen Castro, bu kavramın olumsuz durumları da kapsadığının altını çizmiştir.⁷⁸ Nitekim birçok yazar gibi Castro da *prudencia* ile *astucia* arasında büyük bir farkın bulunmadığını ve *astucianın* esasen *mala prudencia* örneği olduğunu savunmuştur.⁷⁹ Diğer bir deyişle, *mala prudencia* olarak adlandırılan *astucia*, içerisinde barındırdığı hilekârlık ve düzenbazlık içeren anlamlar üzerinden iyi olandan ayrılmış ve bu husus, *prudencianın* iyi veya kötü bir amaç güdüp gütmeyeceğini göstermiştir. Temel olarak hükümdarın iyiyi düşünerek hareket etmesi gerektiği fikrinden hareketle Castro, onu hakiki bilgeliğin peşinden sürükleyerek çoğunlukla adil olmayan ve kötü bir yapıdan korumuş ve onun Hristiyan, iyi ve adil bir hükümdar olabilmesine zemin hazırlamıştır.⁸⁰ Fernando Castro gibi Alonso Remon da ideal bir hükümdarın devleti adaletli bir şekilde yönetebilmesi adına *prudente* olmayı temel bir şart olarak benimsemesi gerektiğini öne sürmüştür. Hükümdarın akıllı ve bilgin olmasının tek başına yeterli olmadığını düşünen Remon, *prudencia* vasıtasıyla onun uyanık ve dikkatli bir hale geldiğini söylemiştir.⁸¹ Öyle ki Hazreti Davut, kendisinde bu erdeme fazlasıyla sahip olduğunu düşündüğü Talut'u, İsrailoğullarını yönetebilmesi için desteklemiş, Talut'un aklı başında, sözlerinde zarif ve kalbinde vakur biri olduğunu düşünmüştür ki tüm bu özellikler,

⁷³ Tobar, *Instituciones Politicas*, ss. 102, 140-141.

⁷⁴ Tobar, *Instituciones Politicas*, ss. 141.

⁷⁵ Claudio Clemente, *El Machiavelismo Degollado por la Christiana Sabiduria de España y de Austria*, Antonio Vazquez, Alcalá 1637, giriş.

⁷⁶ Clemente, *El Machiavelismo Degollado*, s. 5, 28.

⁷⁷ Clemente, *El Machiavelismo Degollado*, s. 52, 68.

⁷⁸ Castro, *Verdadera Razon de Estado*, ss. 15- 16.

⁷⁹ Castro, *Verdadera Razon de Estado*, ss. 15- 16.

⁸⁰ Castro, *Verdadera Razon de Estado*, s. 17.

⁸¹ Alonso Remon, *Gobierno Humano Sacado del Diuino de Sentencias y Exemplos de la Sagrada Escritura*, Luis Sanchez, Madrid 1624, s. 68.

ideal bir kralın göstermesi gereken başlıca niteliklerden sayılmıştır.⁸² Hatta *prudencia*; hükümdarın kendisi adına savaşabilecek ve kendi itibarını pekiştirebilecek kişileri seçebilmesine yardımcı olmuş ve böylece, düşmanlarını alt ederek tebaası üzerinde korku ile sevgi üzerinden teşekkül eden bir otorite kurabilmesine de zemin hazırlamıştır.⁸³

2. Prudencia ve İdeal Hükümdarın “Mükemmelleşmesi”

“Doğaldır yaşlandığında insanların ölmesi; aslında tam da o yaşlarda yaşamaya başlamalıdır, zira artık büyük bir sağduyu ve deneyim sahibi olmuşlardır...”⁸⁴

Erken modern dönemde İspanya’da *prudencia* kavramını derinlemesine ele alarak onu ideal bir hükümdar ile özdeşleştirmeye çalışan yazarların başında Juan Eusebio Nieremberg gelmiştir. Genel itibarıyla Juan Eusebio Nieremberg, *prudencia*’yı var olan diğer erdemlerin kusursuz yürütücüsü olarak görmüş ve diğer erdemlerin mükemmel bir şekilde işleyebilmesi için bu erdem var olması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu bağlamda, *prudencia*; tüm diğer erdemlerin bağlandığı, kesiştiği ve tutunduğu tek nokta olmuştur. *Prudencia*’nın bu özelliği onu diğerlerinden ayırarak birçoklarının gerçek erdem olarak yalnızca *prudencia*’yı görmesine zemin hazırlamıştır. Hatta "kurucu erdemler" olarak kabul edilen adalet, metanet ve ölçülülüğe de değer katan ve onları tamamlayan da *prudencia* olmuştur.⁸⁵ Dolayısıyla, *prudencia*; tüm ahlaki erdemlerin hocası ve yol göstericisi olmuş, düşünsel erdemlere önderlik etmiş, beşerî anlayışın sınırlarını belirlemiş, evrensel kurallar ile özel durumlar arasındaki dengeyi oluşturmuş ve hayatın, yaşamının ve üretmenin ilmi haline gelmiştir.⁸⁶ İyiye ulaşmak için gereken tüm araçları ve yöntemleri belirleyerek onları doğru şekilde yönlendirmeye de yarayan *prudencia*, hükümdarın bilgiye danışarak en uygun olanı seçmesine, net kararlar almasına ve kararlaştırılan hükmün uygulanmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca, *prudencia* vasıtasıyla hükümdar, iyi bir niyet, özgürlük yanlısı, ılımlı, sebat eden ve hürmetkâr biri haline gelmiş ve bu erdem kapsamında yer alan hafıza, zekâ, uysallık, dikkatli olma, öngörülü olma, ihtiyatlı bir şekilde hareket etme ve maharet sahibi olma gibi becerileri kazanmıştır.⁸⁷ Eserinin önemli bir kısmında *prudencia*’nın nasıl kazanılabileceğine dair açıklamalarda da bulunan Nieremberg, bu erdemden deneyim, zaman ve dakik olma üzerine bina edilmiş olduğunu vurgulamıştır. Bilhassa, hükümdarların deneyim konusuna önem vermesi gerektiğinin altını çizen İspanyol yazar, geçmişteki olayların doğru şekilde tahlil edilmesinin öneminden dem vurmıştır. *Prudencia* sahibi her bir devlet adamı ve hükümdar; geçmişteki olaylardan ders almaya, kendinden önceki hükümdarların devletlerini nasıl yönetmeye çalıştıklarını anlamaya, devletlerin nasıl ilerlemeye ve gerilemeye başladıklarını kavramaya, hangi erdemlerin veya sorunların toplumların güçlenmesine veya zayıflamasına zemin hazırladığını tahlil etmeye başlayarak içinde buldukları zamanı şekillendirme fırsatı yakalamıştır.⁸⁸ Daha da önemlisi, her bir devlet adamı ve hükümdar, kendi dönemlerini değerlendirerek ilerleyen dönemlerde ne gibi olayların tezahür edebileceğine yönelik fikir sahibi olmaya muktedir olmuştur. Bu nedenle, *prudencia*; devlet yönetiminin salimen yürütülmesi ve ideal bir hükümdarın hüküm sürmesi açısından hayati bir rol oynamıştır ki

⁸² Remon, *Gobierno Humano Sacado del Divino de Sentencias*, s. 68.

⁸³ Remon, *Gobierno Humano Sacado del Divino de Sentencias*, s. 138.

⁸⁴ Herrera, *Proverbios Morales y Consejos Christianos Muy Provechosos*, s. 103.

⁸⁵ Nieremberg, *Manual de Señores y Principes*, s. 66.

⁸⁶ Nieremberg, *Manual de Señores y Principes*, ss. 66-67.

⁸⁷ Nieremberg, *Manual de Señores y Principes*, s. 70.

⁸⁸ Nieremberg, *Manual de Señores y Principes*, s. 75.

Nieremberg, bu erdeme sahip olmayan bir hükümdarın bastonsuz kalmış kör bir insandan farkı kalmadığını ifade etmiştir.⁸⁹

Dönemin İspanyol yazarlarından biri olan Saavedra Fajardo ise farklı bir yaklaşım ortaya koymuş ve şeylerin seçilebilmesi veya reddedilmesi adına gerekli olan bilgi olarak gördüğü *prudenciayı* parlak zekâların ve deneyimlilerin mükemmelleşmesi için zaruri bir erdem olarak değerlendirmiştir.⁹⁰ Çalışarak kusursuz hale gelebilecek olan bu bilgi, geçmiş ve içinde bulunulan durumun tahlil edilmesi ve anlaşılmasıyla kendini göstermiştir. Tümüyle gerçek bir siyaset öğretmeni olan tarih aracılığıyla hükümdar, bilgi konusundaki sınırlarını görerek kendi sınırlarının farkına varmış ve doğal olarak bu durum, ona doğru şekilde hükmetmenin esaslarını ve kaidelerini göstermiştir. Daha da önemlisi, hükümdar; zıtlıklar üzerinden şekillenen dünyada var olan zıtlıkları görerek onlar arasında bir seçim yapabilmesine katkı sağlayabilecek ve iyiyi kötüden, yararlıyı zararlıdan ayırabilmesini mümkün kılacak bir güce kavuşmuş ve bazı duyguları da dizginleme imkânı yakalamıştır. Dolayısıyla bir hükümdara en fazla zarar verebilecek özelliklerden biri olan öfke, *prudencia* ile dizginlenmiş ve onun sağladığı bilgi ile birleştiğinde uygun bir hal almıştır. *Prudencia*; hükümdarın uygun ve ölçülü davranmasını, konuşmasını ve hareket etmesini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda, başta öfke olmak üzere belirli hislerin de mantıksal bir çerçeveye bağlanarak kalbin intikam, kızgınlık ve aşırılık ile dolup taşmasına ve bu minvaldeki hislerin baskın çıkmasına karşı gelmiştir. Kalbin bu isteklerine cevap vermeyen hükümdar da duyguların içerisinde kaybolmaktan geri kalmış ve tüm erdemlerini korumayı başarmıştır.⁹¹ Tıpkı *prudencia* denildiğinde akla gelen ilk isim olan Kral II. Felipe'nin yapmış olduğu gibi kötülüğün düzenlenmesi, iyilere cesaret verilmesi ve kötülüğün cezalandırılması ile o, halkın rahatlığını ve özgürlüğünü düşünen *prudente* bir hükümdarın yapması gerekeni yapmıştır.⁹² Tarih ve tarihin beraberinde getirmiş olduğu deneyim sayesinde *prudente* bir hükümdar, var olan gücünün ve yetkisinin sınırsız olmadığını görmüş olduğundan ölçülülüğü esas almış ve halkına da ölçülü bir özgürlük sunmuştur.⁹³ Bu nedenle, dünya üzerindeki en güçlü hükümdarlar, mutlak bir egemenliğin peşinde koşan tiranlar değil, halkına ölçülülüğü doğru şekilde verebilen ve bunun karşılığında en fazla yetkiyi elde edebilenlerdir. Tüm bu bilgilerin ışığında Saavedra Fajardo, *prudencia*nın yalnızca hükümdarların davranışlarının değil, aynı zamanda, onların diğer erdemlerinin de belirleyicisi ve ölçüsü olduğunu ifade etmiştir.⁹⁴ Tanrı'nın çok az insana bahşetmiş olduğu bu erdem vasıtasıyla hükümdar, geçmişte yaşananları, içinde bulunduğu zamanın aklıyla ve geleceğe dair öngörüsüyle birleştirmiştir. Mevcut hataları anlayarak onları kendi deneyimleri ve bilgileri ile bertaraf eden, tarih vasıtasıyla şüpheleri ortadan kaldıran, daha bilge hale gelen, geçmiş zamanları sürekli olarak aklında tutan ve hataların tekrür etmesine mâni olan hükümdar, tüm bu özelliklerinden ölçülü bir şekilde faydalanarak daha fazla deneyim elde etme ve bunun sonucunda, devletini muhafaza edebilme zemini bulmuştur.⁹⁵ Hatta hükümdarın bu deneyimi, başkalarının deneyiminden daha kıymetli görülmüş, o, başkasının hataları yerine kendi hatalarını görebilme şansı yakalamıştır ki Saavedra Fajardo, hükümdarın başkalarının hatalarıyla devleti yönetmesinin oldukça tehlikeli bir durum olduğunun altını çizmiştir; zira İspanyol yazar,

⁸⁹ Nieremberg, *Manual de Señores y Principes*, s. 67.

⁹⁰ Diego Saavedra Fajardo, *Idea de un Príncipe Político Cristiano*, Milano 1642, Kısım: IV.

⁹¹ Fajardo, *Idea de un Príncipe*, Kısım: XVI.

⁹² Fajardo, *Idea de un Príncipe*, Kısım: XVI, XX.

⁹³ Fajardo, *Idea de un Príncipe*, Kısım: XVI.

⁹⁴ Fajardo, *Idea de un Príncipe*, Kısım: XXIII.

⁹⁵ Fajardo, *Idea de un Príncipe*, Kısım: XXIII.

hükümdarın yanında bulunan devlet adamlarının kahir ekseriyetle işlerin olumlu yönde ilerlediğini görme eğilimi olduğunun unutulmaması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Bu durumun yönetimde de dikkatsizlik yaratabileceği aşikârdır. Aynı zamanda, hükümdarın başkalarının hatalarıyla devleti yönetmesinin kendisinin hata yapmadan devleti yönetmesine ve deneyimin ve deneyimin ortaya çıkardığı *prudencianın* zamanla ortadan kaybolmasına sebep vereceğinden onların hayal kırıklığı yaşamaları ve sıkıntılarla karşılaşmaları oldukça hayati bir öneme sahiptir. Kendi hatalarından ders çıkararak deneyim elde eden hükümdarlar da zaman içerisinde iyiyi kötüden ayırma bilgisi, evrensel hükümler ve münferit olaylar üzerinden bir *prudenciaya* sahip olmuşlardır.⁹⁶ Saavedra Fajardo'nun vurguladığı şekilde *prudente* bir hale gelmeye başlayan hükümdar da zaman içerisinde gemi kaptanlarının yaptığı gibi fırtınaları tanıyarak gemisine yön vermeye başlayabilme ve yeri geldiğinde de fırtınaların yaklaştığını önceden görerek onlara hiç girmeden hareket edebilme yetisi kazanmıştır.⁹⁷

Erken modern dönem İspanya'sında *prudencia* kavramını derinlemesine çözümleyen isimlerden biri olan Juan Salazar da Saavedra Fajardo'nun yapmış olduğu gibi ilgili erdemi, zıddı olarak görmüş olduğu *astucia* üzerinden değerlendirmiştir. Juan Salazar'a göre dünyada birçok insan, *prudenciadan* mahrum bir şekilde iyiyi kötüyü, kötüyle de iyiyi birbirine karıştırmış ve cahilce bir tutum sergilemiştir.⁹⁸ Genel itibarıyla bu insanlar, söz konusu iki kavram arasındaki farkı anlayabilecek idrakten de yoksun kalmışlardır. Dolayısıyla, birçok insan, aralarında *prudencianın* da bulunduğu birçok eylemi zıddı olan kusur ile bir tutmuş veya birbirine karıştırmış, *astucia* da *prudencianın* kusuru olarak bu erdemle yeknesak hale gelmiştir.⁹⁹ Oysaki *prudencia*, kaynağını doğrudan Tanrı'dan almış ve ilahi bir mahiyetten ileri gelmiş iken *astucia* tümüyle kendi isteği ve çıkarları doğrultusunda hareket edenlerin ve aralarında Firavun'un da bulunduğu isimlerin merkez noktasını oluşturmuştur.¹⁰⁰ Bunun yanında *prudencia*; azametinin ve doğruluğunun temsili olmuş ve her zaman sağlam bir temele oturmuş, *astucia* ise korkaklığın ve kibrin sembolü olmuş ve büyük ve önemli kimseler olmamalarına rağmen kendilerini öyle addedenlerin faydalandığı bir özellik olarak ön plana çıkmıştır.¹⁰¹ Her ne kadar *prudencia* ile *astucia* arasında benzerlik olsa da bu benzerlik, onları benimseyenlerin yönetim anlayışlarında büyük farkların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. *Prudencia*; merhametli olanların ve hakka önem verenlerin benimsediği yönetim anlayışının temelini oluşturarak tebaasına sorumluluklarını anlatmak isteyen ve yapmaları gerekenler konusunda onlara yol göstermek isteyenlere mihmandarlık etmiştir ki Numa Pompilius, bu duruma en güzel örneklerin başında gelmiştir.¹⁰² Öte yandan, halkına karşı hilekârlığı ve düzenbazlığı tercih eden ve buna yönelik yöntemler arayanların yol göstericisi konumundaki *astucia*, onların zayıflamasına önayak olanlara yardımcı olmuştur. Hatta *astucia*; hilekâr ve yalancı kişiler tarafından icat edilmiş yanlış bir sanattan başka bir şey değildir.¹⁰³ Tüm bu bilgilerin ışığında Juan Salazar'a göre; *prudencianın*, Tanrı tarafından gösterilen bir erdem olarak bütün kâinata yön verdiği ve başta arılar ve karıncalar olmak üzere tüm canlıların benimsediği bir anlayıştan ileri geldiği söylenebilir.¹⁰⁴ Krallar da Tanrı'dan gelen bu

⁹⁶ Fajardo, *Idea de un Príncipe*, Kısım: XXIII.

⁹⁷ Fajardo, *Idea de un Príncipe*, Kısım: XXXVI.

⁹⁸ Juan de Salazar, *Politica Española*, Diego Mares, Logroño 1619, s. 117.

⁹⁹ Salazar, *Politica Española*, s. 117.

¹⁰⁰ Salazar, *Politica Española*, s. 118.

¹⁰¹ Salazar, *Politica Española*, s. 119.

¹⁰² Salazar, *Politica Española*, s. 119.

¹⁰³ Salazar, *Politica Española*, s. 120.

¹⁰⁴ Salazar, *Politica Española*, s. 119.

erdem aracılığıyla krallıklarını nasıl yönetmeleri gerektiğini öğrenmişlerdir. Kralların devletlerini nasıl yönetmeleri gerektiği fikrini ilahi bir zeminden alarak tümüyle beşerî bir bağlama oturtan Niccolo Machiavelli, *astucia*dan ziyadesiyle faydalanmış, Cesare Borgia, Tiberius ve Neron gibi isimleri tüm devlet adamlarına örnek olarak sunmuştur. Ne var ki, Machiavelli'nin ortaya koymuş olduğu bu anlayış, hükümdarların kazanarak kaybetmelerine sebebiyet vermiş, zira *astucia*yı merkeze almış olan bu hükümdarlar, nefreti ve kötülüğü şiar edinmişlerdir. *Prudencia* ise hükümdarların yenilerek kazanmalarına yardımcı olmuştur ki *prudente* olanlar, her zaman tebaalarının iyiliğini ve sevgisini hedeflemiştir. Halkın iyiliğini ve sevgisini kazanan hükümdarlar da kendileri için savaşan, zorluklara göğüs geren, halinden memnun ve sürekli kendisine sadık ve bağlı olan bir orduya sahip olma imkânı kazanmışlardır.¹⁰⁵ Dolayısıyla *prudencia*; savaş zamanında düzensizliği ortadan kaldırarak zafere giden yolu işaret etmiştir.¹⁰⁶

Geronymo de Zevallos da birçok İspanyol yazar gibi eserinde *prudencia*ya ayrı bir önem vererek onun ideal bir hükümdar için ne kadar önemli olduğunu detaylı bir şekilde anlatmaya çalışmıştır. Geronymo de Zevallos; *prudencia*yı bilgelikle beraber Tanrı tarafından hükümdarlara verilen iki özellikten biri olarak görmüş ve bu iki özelliği, ideal bir yönetim anlayışı için temel saymıştır.¹⁰⁷ Akıllı ve zeki bir hükümdarın *prudencia* olmadan devleti iyi bir şekilde yönetemeyeceğini vurgulayan İspanyol yazar, tavsiye almanın ve anlayışın bu erdemi pekiştireceğini ve güçlendireceğini söylemiştir.¹⁰⁸ Hatta hükümdarın bu noktada yaşlılardan faydalanması gerektiğinin altını çizmiş ve 50 yaşın üzerindeki insanların hem bilgin hem de *prudencia* sahibi olabileceğini belirtmiştir.¹⁰⁹ Yaşlıların sahip oldukları bu özellikler, onların hükümdarı felakete karşı uyarmalarına, çeşitli tahminlerde bulunmalarına ve gelecek hakkında bilgi vermelerine yardımcı olmuştur. Doğal olarak bu durum da hükümdarın bilgilenmesine önayak olmuş ve böylece hükümdar, Tanrı'nın kendisine vermiş olduğu *prudencia*dan istifade etme imkânı bulmuştur. Aksi takdirde, hükümdarın cahil kalabileceği endişesini paylaşan Geronymo de Zevallos, onun *prudencia* olmadan alabileceği kararların kötülüğe evrilebileceği ve koyunların zayıflayıp kurtların şişmanlayabileceği bir düzenin ortaya çıkabileceği tehlikesinden dem vurmıştır.¹¹⁰ Bu nedenle, *prudencia* yalnızca hükümdarların ve onların yönetim anlayışındaki belirleyici özelliklerinden biri olmakla kalmamış, aynı zamanda, yeryüzündeki tüm devletlerin ihtiyatlı olma ile iki taşıyıcı kolonunu oluşturmuştur.¹¹¹ Bu nedenle, *prudencia*; insanın görmesini sağlayan bir çift gözden ve dünyayı aydınlatarak ona hayat veren güneşten farksızdır.¹¹² Daha da önemlisi, ilahi bir temeli olduğundan *prudencia*; hükümdarın Tanrı'yı taklit edebilmesine yardımcı olmuş ve tıpkı O'nun gibi her şeyi görmesine rağmen birçok kusurun üzerini örtmesine katkı sağlamıştır. Aziz Pablo'nun da söylediği üzere hükmetmek ve yönetmek, tümüyle *prudencia*dan ileri gelmiş, hükümdarın iyi ile kötü arasında bir ayırım yaparak kendisinin ve halkının mutluluğunu sağlamaya çaba sarf etmesinin altında bu erdem yatmıştır.¹¹³ Diğer bir deyişle,

¹⁰⁵ Salazar, *Politica Española*, s. 120.

¹⁰⁶ Salazar, *Politica Española*, s. 120.

¹⁰⁷ Geronymo de Zevallos, *Arte Real Para el Buen Gobierno de los Reyes, y Principes, y de Sus Vassallos*, Toledo 1623, Kısım: VI.

¹⁰⁸ Zevallos, *Arte Real*, Kısım: VII.

¹⁰⁹ Zevallos, *Arte Real*, Kısım: X.

¹¹⁰ Zevallos, *Arte Real*, Kısım: XV.

¹¹¹ Zevallos, *Arte Real*, Kısım: XV.

¹¹² Zevallos, *Arte Real*, Kısım: XV.

¹¹³ Zevallos, *Arte Real*, Kısım: XV.

sağlığın bilimi nasıl tıbbiye ise yönetme sanatı da *prudencia* olmuş, denizcinin yönünü bulması için faydalanması gereken pusulanın hükümdarlar adına muadilini de bu erdem karşılamıştır.¹¹⁴ Son kertede, geçmişte yaşanan olayları okuyarak öğrenen, tarihi bilen, devletlerin nasıl kuvvetlendiğini ve nasıl zayıfladığını tecrübe eden ve barışın ve savaşın hangi şartlarda ortaya çıktığını kavrayan bir hükümdar, etrafındaki yaşlılardan ileri gelen danışmanlarla *prudenciayı* pekiştirmiş ve yasa yapmayı, onları yürütmeyi ve uygulamayı ve nizam kurmayı başararak *arte de buen gouiernoyu* (iyi yönetim sanatı) gerçekleştirmiştir.¹¹⁵

Son kertede erken modern dönem İspanya’ında *prudenciayı* politik bir bağlamda ele alarak onu detaylı bir şekilde tahlil eden diğer bir isim de İspanyol din adamı Juan de Mariana’dır. *Prudenciayı* tümüyle "politik felsefesi" manasında ele alan Juan de Mariana, adalet ve dürüstlük ile ilgili erdemın devlet yönetimi açısından önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁶ Yazar, Antik Yunanların monarşi adını verdiği yönetim tarzının en iyi yönetim tarzı olduğunu ve bu yapı içerisinde hükümdarın *prudencia*, adalet ve dürüstlük erdemlerine bağlılık göstererek yapıya işlerlik kazandırmasının zaruri bir hal aldığını vurgulamıştır.¹¹⁷ Mezkûr erdemlere bağlılığın halkın desteği için elzem olduğunu söyleyen Juan de Mariana da diğer İspanyol yazarlar gibi *prudencianın* diğer erdemlerden üstte bir noktada bulunduğunu ve diğerlerinin ona hizmet ettiğini beyan etmiştir.¹¹⁸ Diğer bir deyişle, dünyada var olan tüm erdemler, *prudencia* olmadan çamura bulanmış ve değerlerini kaybetmişlerdir.¹¹⁹ Bu nedenle, *prudencia* olmadan ideal bir hükümdarın ve devlet yapısının olamayacağı aşikârdır; hükümdar da bu durumun farkında olarak hareket etmelidir. İdeal bir hükümdar; tarihi bilerek var olan politik yapının geçmişini, doğasını ve ruhunu anlamalı, radikal değişikliklere kapalı olarak kendisini tehlikeye atabilecek adımlardan kaçınmalı, halkın isyan nedeni olabilecek isteklerine mâni olmalı, ani kararlardan uzak durmalı ve felakete sürüklenme ihtimali bulunan durumlara girmekten kaçınmalıdır.¹²⁰ Hükümdarın bu şekilde davranmasını ise yalnızca *prudencia* sağlayabileceğinden hem onun hem de devlet adamlarının bu erdeme riayet etmeleri zorunluluk haline gelmiştir. Esasen *prudenciayı* insanın önünü aydınlatan bir ışığa benzeten Juan de Mariana, onun vasıtasıyla hükümdarın geçmiş üzerinden geleceğe yön verebileceği, içinde bulunduğu zamanı düzenleyebileceği ve olabilecek olayları tahmin edebileceği düşüncesini paylaşmıştır.¹²¹ Halkı kandırabilecek ve vatandaşlara yönelik çeşitli tuzaklar kurabilecek politik düşünceyi benimseyen insanların *prudenciayı* utangaçlık ve korkaklık olarak gördüğü uyarısında da bulunan Juan de Mariana, bu erdem aracılığıyla hükümdarın kendisine sahte bağlılık gösteren ve kendisine karşı düzenbazlıkta bulunma tehlikesi barındıran kişilere karşı uyanık kalabileceğini, zıt isteklerden ve farklı taleplerden mühlhem insanları bir arada tutabileceğini ve onların bağlılığını kazanabileceğini vurgulamıştır.¹²² Bu nedenle, Juan de Mariana tarafından *prudencia*; hükümdarın, içindeyken her şeyi görebileceği ve her şeyden haberi olabileceği bir kuleye benzetilmiş ve yazar, böylesi bir gücün,

¹¹⁴ Zevallos, *Arte Real*, Kısım: XV.

¹¹⁵ Zevallos, *Arte Real*, Kısım: XV.

¹¹⁶ Juan de Mariana, *Del Rey y de la Institución de la Dignidad Real: Tratado Dividido en Tres Libros*, Imprenta de la Sociedad Literaria y Tipografica, Madrid 1845, s. 37.

¹¹⁷ Mariana, *Del Rey y de la Institución de la Dignidad Real*, ss. 37-38.

¹¹⁸ Mariana, *Del Rey y de la Institución de la Dignidad Real*, s. 407.

¹¹⁹ Mariana, *Del Rey y de la Institución de la Dignidad Real*, s. 407.

¹²⁰ Mariana, *Del Rey y de la Institución de la Dignidad Real*, ss. 37-38, 408-410.

¹²¹ Mariana, *Del Rey y de la Institución de la Dignidad Real*, s. 404.

¹²² Mariana, *Del Rey y de la Institución de la Dignidad Real*, s. 270, 404.

hükümdarın ülkesinde olup bitenlere tümüyle hâkim olmasını sağlayabileceği görüşünü savunmuştur.

Sonuç

Genel itibarıyla *prudencia*, Erken Modern İspanya’da anti-Makyavelist söylemin esasını oluşturmuştur. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren İspanya’da sıklıkla kullanılan politik kavramlardan biri olan *Razon de Estado*, Floransalı Niccolo Machiavelli’ye atfedilmiş ve hükümdarın tahtını koruyabilmesi adına kendi çıkarları doğrultusunda hareket edebilmesini ve daha da önemlisi, Hristiyanlığın ve Tanrı’nın ilahi emirleri yerine kendisine yarar sağlayan yönetim anlayışını benimsemesini mümkün kılmıştır. Bu nedenle, Niccolo Machiavelli’ye atfedilmiş olan bu düşünce, dönemin İspanyol yazarları tarafından fazlasıyla eleştirilmiş ve sıklıkla karşı argümanlarla çürütülmeye çalışılmıştır. İspanyol yazarlara göre, Machiavelli tarafından ortaya konmuş olan bu düşünce, açık bir şekilde Hristiyanlığa ve Tanrı’nın ilahi kanunlarına aykırıdır. Daha da önemlisi, Machiavelli tarafından temelleri atılmış olan bu düşünceyi takip eden hükümdarlar da geri dönüşü olmayan bir yola girmiş ve Tanrı’nın ilahi kanunlarını hiçe sayarak zamanla kendi çıkarlarının peşine düşmeyi tercih etmiştir. Hristiyanlık temelli yönetim anlayışı da zamanla dinsizleşme eğilimi göstererek ateizmin hakim unsur olmasına sebebiyet vermiştir. Bu nedenle, Tanrı’nın ilahi lütuflarından uzaklaştığı düşünülen İspanya’nın yaşadığı bu kriz döneminin altında da Machiavelli ve onun takipçileri tarafından ortaya konan *Razon de Estado* düşüncesinin önemli bir rol oynadığı düşünülmüştür. İspanyol yazarlar da Floransalı bu yazarın düşüncelerinin monarşi içerisinde yayılmasına mâni olabilmek ve ona karşı çeşitli reddiyeler yazabilmek adına bir dizi eser kaleme almıştır. İronik bir şekilde Niccolo Machiavelli’yi eleştirmek ve ona karşı reddiyeler yazmak isteyen İspanyollar, *Razon de Estado* fikrinden faydalanmış ve kısmen de olsa Floransalı yazara destek vermişlerdir. İspanyolların Floransalı yazar Niccolo Machiavelli’ye destek vermiş oldukları nokta ise hükümdarın çıkarları peşinden gidebilmesi düşüncesinden ileri gelmiş, fakat Floransalı yazar Niccolo Machiavelli’nin ateist ve Tanrıtanımayan yönetim anlayışı yerine Katolikliğin ve Tanrı korkusunun temele alındığı bir politik düşünce ön plana çıkmıştır. Diğer bir deyişle, İspanyol yazarlara göre hükümdar, kendi çıkarının peşinde olmamalı, Tanrı’nın ilahi kanunlarının ve Katolikliğin çıkarını korumak zorundadır. *Prudencia* da bu ayırımın yapılabilmesi noktasında hayati bir öneme sahip olmuş ve ideal bir hükümdarın kazanması gereken en önemli erdem olarak görülmüştür. Esasen İspanyollar tarafından iyiyi kötü olandan ayırma becerisi olarak görülen *prudencia*; Niccolo Machiavelli’yle ortaya çıktığı düşünülen ve merkezine ateizmi ve ahlaki aykırılığı alan “Falsa Razon de Estado” ile temeline Katolikliği, Tanrı korkusunu ve ahlaka uygunluğu alan “Verdadera Razon de Estado” arasındaki ayırımın yapılabilmesine doğrudan etki etmiştir. Son kertede, bu anlayışa göre, İspanyollara göre ideal bir hükümdar da *prudencia* sahibi olarak Tanrı’nın ilahi emirlerinin ve Katolikliğin peşinden gitmeli ve bu nedenle, “Verdadera Razon de Estado” anlayışını takip etmelidir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları& Birincil Kaynaklar

Botero, Giovanni. *Della ragion di stato, libri dieci. Con tre libri Delle cause della grandezza delle città*. Venedik: Nicolo Misserini, 1606.

— . *Diez Libros de La Razón de Estado*. Madrid: Luys Sanchez, 1593.

Castro, Fernando Alvia de. *Verdadera Razon de Estado. Discurso Politico*. Lizbon: Pedro Craesbeeck, 1616.

Fajardo, Diego Saavedra. *Idea de un Príncipe Político Cristiano*. Milano, 1642.

Felippe, Bartolomé. *Tratado del Consejo y de Los Consejeros de Los Principes*. Coimbra: Casa de Antonio de Mariz, 1584.

Gracián, Baltasar. *Obras de Lorenzo Gracian*. Barcelona: Maria Angela Martí y Galí, 1757.

—. *Oracula Manual y Arte de Prudencia*. Anvers: Gerónimo y Juan Baptista Verdussen, 1669.

Herrera, Cristóbal Pérez de. *Proverbios morales y consejos christianos muy provechosos para concierto y espejo de vida*. Madrid: Los Herederos de Francisco del Hierro, 1733.

Maria, Juan de Santa. *Tratado de Republica y Policia Christiana*. Barcelona: Sebastian de Cormellas, 1616.

Mariana, Juan de. *Del Rey y de la institución de la dignidad real : tratado dividido en tres libros*. Madrid: Imprenta de la Sociedad Literaria y Tipografica, 1845.

Mut, Vicente. *El principe en la guerra y en la paz*. Madrid: Juan Sanchez, 1640.

Nieremberg, Juan Eusebio. *Obras y Dias: Manual de Señores y Principes*. Madrid: Maria de Quiñones, 1641.

Orozco, Sebastián de Cobarrubias. *Tesoro de la Lengua Castellana o Española*. Cilt 2. Madrid: Melchor Sanchez, 1673.

Prado, Lorenzo Ramirez de. *Consejo i consejero de principes*. Madrid: Luis Sanchez, 1617.

Remon, Alonso. *Gobierno Humano Sacado del Diuino de Sentencias y Exemplos de la Sagrada Escritura*. Madrid: Luis Sanchez, 1624.

Ribadeneira, Pedro de. *Obras del padre Pedro de Ribadeneyra*. Madrid: Luis Sanchez, 1605.

Rizo, Juan Pablo Mártir. *Norte de principes*. Madrid: Diego Flamenco, 1626.

Salazar, Juan de. *Politica española*. Logroño: Diego Mares, 1619.

Valderrama, Diego de Tobar. *Instituciones politicas*. Catalina de Barrio y Angulo, 1645.

Zevallos, Geronimo de. *Arte Real Para el Buen Gobierno de los Reyes, y Principes, y de Sus Vassallos*. Toledo, 1623.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Çötök, Tufan. "Aristoteles Etiğinin Kurucu Erdemi Olarak Phronesis." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2010.

Agustinus, Aziz. *Responses to Miscellaneous Questions*. New York: New City Press, 2008.

Augustinus, Aziz. *Nicene and Post-Nicene Fathers: First Series, Volume IV St. Augustine: The Writings Against the Manichaeans, and Against the Donatists*. Düzenleyen: Philip Schaff. New York: Cosimo, 2007.

Elliott, John Huxtable. *La rebelión de los catalanes. Un estudio sobre la decadencia de España (1598-1640)*. Madrid: Siglo XXI, 1982.

— . *Richelieu and Olivares*. Cambridge: Cambridge Univesity Press, 1984.

Tommaso, Aziz Aquinolu. *Summa Theologica*. New York: Benziger Bros, 1947.

Zuzankiewicz, Marta. «Bestiario Simbólico en la Comedia el Príncipe Perseguido.» *Castilla: Estudios de Literatura* 7 (2016): 346-365.

İnternet Kaynakları

Española, Real Academia. 2023. *Diccionario de la Lengua Española*. 14 2. <https://dle.rae.es/prudencia?m=form>.

Türk Dil Kurumu (TDK). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişildi: 2 14, 2023. <https://sozluk.gov.tr/>.

Summary

The Spanish presented various works beginning from the sixteenth century in order to comprehend the undesirable and troublesome condition in which the monarchy struggled. Most of the Spanish thinkers considered this deterioration as a sign that the monarchy was stepping into a period of decline, and they quickly tried to explore the source of the existing problems. Although many Spanish writers presented different reasons for the decline based on their own thoughts, observations and experiences, they agreed upon the idea that the society and government drifted apart from cultural and social values and habits, which had brought them a series of successes and helped them live well in the past. Therefore, the cultural and social rupture mentioned by Spanish writers formed a basis for the embracement of a period that was accepted as ideal and for a distinction to be made between what was ideal and what was not. Clearly, the Spanish accepted the values, habits and moral structure that they forgot as the source of their problems, and they built their solution proposals around this framework.

According to many Spanish writers, the concept called Razon de Estado, which was associated with Florentine thinker Niccolo Machiavelli, played a role in the emergence of this cultural and social rupture. Razon de Estado, which was identified with an emperor's preference for doing what was practical and beneficial for his throne, influenced him to disregard the divine laws that were given to him by God and to show less commitment to Christianity. Hence, the weakening of the image of the monarch and state administrator during the reigns of Catholic Fernando and Emperor Carlos V, which were seen as ideal, played a major role in the emergence of this social and cultural rupture experienced by the Spanish. Despite the fact that the emperor acted according to the commandments and laws of God during the reign of King Felipe II, the state administrators of his era exhibited an extremely indifferent and careless administration and did not solve the problems when needed. Those unsolved problems got bigger over time and necessitated troublesome, painful and bloody prescriptions. The concept of prudencia, which was a word defined by Spanish writers and thinkers as "to possess a good level of perception and foresight, to contemplate everything in detail" gained a critical role at this point, and it revealed the main characteristic of how an ideal Spanish leader should behave. Moreover, Sebastian de Covarrubias associated the word prudencia with a mythological hero named Janus in the Spanish dictionary that he wrote, and stated that the Latin king, who had two different faces, both gained experiences by looking at the past and predicted possible problems by foreseeing the future. Therefore, each leader who possessed prudencia got the opportunity to evaluate past events, take lessons and experiences from them and take the right steps in the future thanks to these lessons and experiences they gained.

Prudencia, which was expected to be possessed by a leader and an emperor, was seen as a virtue that could be gained through various ways, and, to have historical knowledge was accepted as the first step of this process. Statesmen and emperors who could analyze past events and developments well gained experiences and knowledge which could guide them, and, these values paved the way for them to rule their country better. More importantly, prudencia, which was associated with analyzing the past and the future successfully, provided the basis for the emperor to manage his period in the best possible way by balancing these two issues. However, in some cases, leaders and emperors who were supposed to have prudencia could not analyze their history and the past well enough, and were lack of this virtue; nonetheless, this did not prevent them from demonstrating good state administration. Therefore, Spanish writers stated that leaders and emperors needed to benefit from competent and experienced advisors and emphasized that the aforementioned deprivation could be eliminated in this way. According to Spanish writers, who suggested that a leader with competent and experienced advisors around him

can definitely gain prudencia, this was the most prominent feature that distinguished Emperor Carlos V from other emperors, and, for this reason, there was no need for luck and good fortune in state administration.

Prudencia, which was thought to be gained by analyzing the history and the past successfully, was also associated with wisdom by Spanish writers, and, with this characteristic, it became the main element for people who had reached old age and states which possessed a certain level of power. Hence, prudencia, as a virtue belonging to the period of serenity and wisdom, which was linked to courage called valor, helped the leader and/or emperor to preserve and manage what they had gained, and contributed them making the right choices and knowing right from wrong. Thus, in the past, many worthy emperors received the support of a group of elder advisors and statesmen to rule the empire, and administered the lands competently by listening to their advice and opinions. The Prophet Moses and Catholic Fernando from Aragon stood out as the most prominent examples of this process, and they guided Spanish leaders.

The emperors who could distinguish right from wrong with their prudencia also had the opportunity to avoid astucia, which was a concept that was very similar to this virtue but had a rather negative context. Astucia, which Spanish writers attributed to Niccolo Machiavelli and accepted as related to slyness, was mainly about an emperor's choice for following his own interests and embracing what was practical instead of what was good. In fact, the difference between prudencia and astucia stemmed from the actual reflection of the leader or emperor's intention, and malevolent people hid behind a prudente mask while, in truth, having an evil nature. Astucia, which was seen as Machiavellist prudence, caused the emperors to lie, deceive people and exhibit hypocritical behavior, and it was accepted as a reason for corrupted and deteriorating state understanding.

Another point that makes the virtue called prudencia important is the fact that it made other virtues functional and practical as a result of being seen as a "basic virtue". Prudencia put other virtues into practice and made them perfectly useful, and established a balance between other "basic virtues" by directing them to justice, solidity and moderation. Therefore, prudencia, which made the other virtues useful and functional without a flaw, became the leader and guide of all moral virtues, led the intellectual virtues, determined the limits of human understanding, established a solid balance between universal rules and special occasions, and turned into a discipline of life, the art of living and producing. Moreover, thanks to prudencia, statesmen and emperors became well-intentioned, undogmatical, moderate, persistent and respectful leaders, and prudencia gave them some skills such as having superior memory and intelligence, docility, caution, foresight, dexterity and acting prudently. Hence, the lack of prudencia was one of the main factors that caused the statesman and emperor to not govern the empire well, and, more importantly, to cause Spain to enter a period of decline.

As a last note, it can be suggested that prudencia was prominent in the literature on the process of decline, mostly for Spanish writers, and it formed the basis of the anti-Machiavellian discourse that was presented by them. According to Spanish writers, the main reason for the monarchy's troubles was that the society and the empire drifted apart from God's commandments and forgot about the habits that had provided them great victories. The fact that the Spanish grew away from God's divine laws and forgot about the habits that had brought them great victories was due to the fact that the statesmen and emperors did not have the virtue called prudencia; instead of prudencia, they possessed astucia, which caused them to follow their own interests. Since the statesmen and emperors chose to act for their own account, they did not act and rule in accordance with the authority to rule given to them by God. Therefore, the statesmen and emperors started to ignore God's divine laws, and, eventually, understanding of the state based on Christianity and fear of God began to fade away. This process resulted in the acceptance of the idea that the concept called Razon de Estado, which was attributed to Florentine writer Niccolo Machiavelli, began to be known. The Spanish emphasized the significancy of prudencia for a statesman, ruler and the empire itself, and represented the concept called Razon de Estado, which was associated with Machiavelli; they also agreed that their sole interest was to preserve Christianity and God's divine laws. Furthermore, they showed the partial accuracy of the concept, Razon de Estado, which they attributed to Niccolo Machiavelli, called him "Falsa Razon de Estado", and described their own thoughts as "Verdadera Razon de Estado". Clearly, the Spanish, following Niccolo Machiavelli's ideas, agreed upon the thought that every statesman, ruler or empire should have an interest; however, unlike him, they stated that this interest should be directed towards working for the good of God and the glory of religion rather than doing what was good and practical for themselves. The Spanish also complained about the fact the monarch disregarded this goal and acted indifferently and recklessly; they obviously believed that prudencia, as an important virtue, was one of the main characteristics that should be owned by every statesman and emperor.